

RAZISKAVE (POST)SOCIALISTIČNIH KOLEDARSKIH PRAZNIKOV¹

MATEJA HABINC

V članku je predstavljen pregled etnološkega oziroma antropološkega preučevanja koledarskih praznikov po letu 1945. Najprej so orisane značilnosti evropskih in ameriških študij postsocializma, nato pa še raziskav v nekdanjih republikah bivše Jugoslavije. Podrobnejša pozornost je namenjena predvsem preučенosti koledarskih (post)socialističnih praznikov v Sloveniji. Avtorica ugotavlja, da so raziskave etnologije oziroma antropologije postsocializma zelo skromno zasnovane na slovenskem gradivu in da je to vsaj v zvezi s koledarskimi prazniki še redkeje tudi interpretirano. Ključne besede: postsocializem, koledarski prazniki, Jugoslavija, Slovenija.

The article presents an overview of ethnological and anthropological research of seasonal holidays after 1945. First the author gives a brief outline of characteristics of European and American postsocialist studies and then she focuses on the postsocialist studies in the former republics of Yugoslavia. How much and in what way seasonal (post)socialist holidays in Slovenia were or are researched is analysed in more detail. The author ascertains that the ethnological and anthropological research of postsocialism in Slovenia is very poorly based on slovenian material and that the material considering seasonal holidays is even more rarely interpreted.

Keywords: postsocialism, seasonal holidays, Yugoslavia, Slovenia.

V zahodni Evropi in ZDA se je antropologija (post)socializma² kot del politične antropologije vzhodne Evrope začela pojavljati v 70. letih 20. stoletja. Zgodnejše raziskave tujih raziskovalcev v socialistični Evropi največkrat niso bile mogoče predvsem zaradi sočasnih političnih razmer; to je npr. v spominih na svoje raziskovanje v bivši Jugoslaviji nazorno predstavil ameriški antropolog Joel Halpern [2005]. Videti je, da so se v prvih zahodno-antropoloških študijah socializma raziskovalci ukvarjali predvsem s skupnostmi, in sicer z obrobniimi oziroma s skupinami na težje dostopnih območjih. Za zahodno »patronizirajočo« antropologijo je bil socializem po mnenju mnogih dolgo le *kolonialni subjekt*, tj. predmet študija drugačnosti in eksotičnosti, *preživetja malih tradicionalnih kultur v sodobnem svetu*

¹ Prispevek je razširjena različica nastopnega predavanja avtorice za izvolitev v naziv docentke (Fakulteta za humanistične študije Koper, Univerza na Primorskem, oktober 2007), ki je nastalo kot »odvod« raziskovalnega dela za doktorsko disertacijo o praznikih predvsem državnega in šolskih, deloma tudi (rimskokatoliškega) verskega koledarja v Brežicah v letih 1933–1941 in 1945–1963 [gl. Habinc 2006].

² Ker večina etnologov oziroma antropologov, ki se ukvarjajo z obdobjem socializma in tranzicije (postsocializma), brez nadrobnejših argumentacij uporablja pojem postsocializem in ne npr. postkomunizem, pri čemer komunizem pomeni sklepno fazo družbenega prehoda [prim. Hann 2002a: 51], se jim z uporabo pojma postsocializem enako nekritično pridružujem tudi sama. Kjer pa *post* postavljam med oklepaja in pišem o (post)socializmu, poudarjam, da se zgodnejše raziskovalno delo nanaša na socializem, poznejše pa na njegovega naslednika, postsocializem oz. čas tranzicije.

[Hann 1993: 16–18]. Po zlomih socialističnih držav od 90. let 20. stoletja so se vsaj evropske in ameriške študije postsocializma povezovale tudi z raziskavami postkolonializma in drugih, sočasnih in splošnih svetovnih fenomenov, npr. globalizacije. Območje preučevanja pa se je s tem iz nekdanjih socialističnih držav vzhodne Evrope razširilo še v Evrazijo, pa tudi na afriške in ameriške države [Verdery 2002].

Vse od začetkov antropološkega zanimanja za socializem so bili socialistični prazniki in rituali³ predmet preučevanja raziskovalcev z zahoda, preučevali pa so jih tudi nekateri domači, vzhodnoevropski etnologi in antropologi. Bera literature je tako najobsežnejša za nekdanjo Sovjetsko zvezo, največjo izmed bivših socialističnih držav. Toda ne glede na državo se raziskave socialističnih praznikov precej razlikujejo po tem, ali so bili raziskovalci domačini, morda tudi sami deležni »socialističnega načina življenja« ali ne. Po mnenju zahodnih preučevalcev domačinov sprva kritična analiza praznikov sploh ni zanimala, saj glede na sočasne družbeno-politične razmere niti ni bila zaželeno. Tako so npr. bolgarski etnografi in folkloristi praznike predvsem opisovali, klasificirali in jih tudi soustvarjali [Roth 1990: 110 in 115]. Zahodne preučevalce pa naj bi, upoštevaje analize svojega in dela svojih predhodnikov, poleg opisov in klasifikacij zanimala tudi vprašanja zgodovinskega razvoja, ideološkosti in sprejetosti novih praznikov.⁴ Sprva so tuje raziskovalce zanimali predvsem novi prazniki in rituali, zato so pogosteje analizirali kar ves ritualni sistem izbrane skupnosti oziroma države in pri tem prepletali tako koledarske oz. letne s prazniki in rituali življenjskega, včasih tudi delovnega cikla [gl. npr. Binnis 1979, 1980; Lane 1981; Roth 1990]. Pozneje so vse bolj spoznavali, da ni tako plodno, če praznične in ritualne novosti raziskujejo brez ugotavljanja njihovega razmerja s predsocijalistično tradicijo. Vse bolj so se ukvarjali tudi z izbranimi primeri, s posamičnimi prazničnimi dnevi (npr. binkošti, sveto trojico, praznikom dela, obletnico osamosvojitve) in z njihovimi spremembami [npr.. Kligman 1981; Mach 1992; Paxson 1998; Klimo 2000; Pimpireva 2001; Main 2003; Vogelsang 2004]. Od 90. let prejšnjega stoletja pa se koledarskim praznikom raziskovalci vse bolj posvečajo v okviru raziskav religije ali v zvezi z ustvarjanjem lokalnih in nacionalnih identitet [npr. Hann 1993; Creed 2002]. Tako je npr. Chris Hann z Max Planck inštituta za socialno antropologijo (Halle, Nemčija), eden najpogosteje citiranih antropologov postsocializma, že pred več kot dvema desetletjema poudarjal, da je v zvezi s postsocijalističnimi rituali zanimivo predvsem njihovo razmerje s predsocijalističnimi tradicijami in da pri raziskavah ne gre le za ugotavljanje kontinuitete ali preloma s temi tradicijami, temveč je to razmerje kompleksnejše. Na podlagi Sampsonovih dognanj je ugotovil, da so predsocijalistične tradicije (ali del njih) v novem

³ Besedilo se omejuje na koledarske praznike, h katerim uvrščam praznike različnih koledarjev (državnega, verskega, šolskega ipd.) oz. splošne dni, ki jih preučevana skupnost razume kot koledarske praznike. Ob praznikih občasno ločeno pišem tudi o šegah oziroma ritualih (kot delih praznikov) in s tem predvidevam možnost razširitve opazovanj na politično življenje oziroma razmerja moči [Rihtman-Auguštin 2000: 13–14].

⁴ Za nekdanjo Sovjetsko zvezo gl. npr. McDowell 1974, Binnis 1979 in 1980, Lane 1981, Paxson 1998 in Petrone 2000; za Madžarsko Klimo 2000, za Poljsko Mach 1992 in Main 2003, za Bolgarijo Roth 1990 in Pimpireva 2001, za Romunijo Kligman 1981 in Hann 1995.

sistemu lahko preživele, saj jih je država zatirala brez uspeha. Postsocialistična država jih je namenoma ponovno oživila in z njimi manipulirala, lahko pa so jih v novih kontekstih ljudje znova odkrili sami [Sampson 1991: 17, povz. v Hann 1993: 5].

Postsocialistični koledarski prazniki in rituali danes tako niso zanimivi zgolj zaradi svoje vsebine in funkcij za obiskovalce oziroma njihove porabnike, temveč so skladno s paradigmatiskim prelomom, ki preusmerja pozornost od statičnega predmeta k dinamičnemu procesu njegovega tvorjenja [Muršič 2006: 49], in marksističnim pristopom, značilnim za razredne, močnejše diferencirane skupnosti [povz. po Simonič 2006: 18]. Zanimivi so predvsem kot vir za ritualne specialiste oziroma načrtovalce ritualov, kakor jih je imenovala Christel Lane [1981]. Pomembno je, kako skupnosti kot skupine posameznikov s (politično) močjo tvorijo, tj. določajo praznike, pa tudi, kako ti vzvratno vplivajo na skupnosti. Tako npr. Deema Kaneff na primeru v socializmu »vzorčne« bolgarske vasi ni pisala le o tem, kako so ritualni specialisti določali (post)socialistične praznike in s tem na lokalno raven posredovali državno ideologijo, temveč je opozorila na aktivno vlogo »terena«, ki praznikov ni le pasivno sprejel, marveč jih je izkoristil v lastne namene. S tem je tudi spodbila mnenje tistih, ki so menili, da se ideologija ljudi ni dotaknila; prav nasprotno: »ljudje [so] vedeli za prednosti opravljanja z ideologijo« in jo izrabljali za svoje cilje, npr. za dostop do virov in privilegijev centra [Kaneff 2004: 7, 16].

Ob tem je zanimivo, da je bilo v primerjavi s študijami socialističnih praznikov in praznikov netranzijskih družb precej manj raziskav sočasnih, postsocialističnih praznikov [Creed 2002: 57] in da so v zahodni družboslovni in humanistični znanosti prav raziskave t. i. sekularnih, socialističnih, novih oziroma političnih ritualov že v 80. letih prejšnjega stoletja spodbudile splošnoantropološke razprave o samem konceptu in pristopih k preučevanju ritualov [gl. npr. Moore in Myerhoff 1977; Goody 1977; Kertzer 1988].

SOCIALISTIČNI IN TRANZICIJSKI KOLEDARSKI PRAZNIKI BIVŠE JUGOSLAVIJE

Če zgornjemu očrtu preučevanj koledarskih praznikov predvsem v nekdanji socialistični Evropi dodamo nekaj natančnejših opazanj o stanju raziskav v bivši Jugoslaviji, je s tem članek predvsem izhodišče za podrobnejšo raziskavo. Večina literature oziroma raziskovalnega dela, predstavljenega v tem prispevku, namreč zajema dostopne vire in čas do leta 2007,⁵ poleg tega pa so raziskave postsocialističnih koledarskih praznikov predstavljene zgolj v treh nekdanjih republikah bivše Jugoslavije, in sicer v Srbiji, na Hrvaškem in v Sloveniji.⁶

⁵ Na poznejšo nesistematično zaznano literaturo in projekte opozarjam v opombah; dosegljiva so mi bila predvsem dela slovenskih, pa tudi hrvaških etnologov, antropologov. Slediti sem jim skušala po slovenskih strokovnih knjižnicah in svetovnem spletu, ki je bil najpomembnejši vir za razgled po delu srbskih kolegov.

⁶ »Sondaža stanja« ne zajema sistematičnega pregleda temeljne etnološke periodike osrednjih ustanov

Če ne glede na omenjene omejitve skušamo najprej povzeti splošne ugotovitve o raziskovanju (post)socialističnih koledarskih praznikov v bivši Jugoslaviji in njenih naslednicah, je zanimiva primerjava dela tujih in domačih raziskovalcev.

Študij zahodnih raziskovalcev o socialistični Jugoslaviji je namreč v primerjavi z raziskavami v drugih deželah bivšega socializma kar precej [Hann 1993: 16–17]. Pionirsko delo tujega antropologa v nekdanji Jugoslaviji, večinoma v Srbiji, a tudi v Šenčurju pri Kranju in Gradencu pri Žužemberku, je opravil Američan Joel Martin Halpern. Že med letoma 1953–1954 in nato v letih 1961–1962, 1964, 1978 in 1986, je preučeval predvsem spreminjanje ruralnih skupnosti pod vplivom modernizacije, pri čemer so se mu med pomembnejšimi zdele spremembe družinskega življenja [Hudales 2005: 18].⁷ V Sloveniji sta v času socializma raziskovala najprej ameriška antropologinja Irene Portis Winner od 1964 dalje, nekoliko pozneje pa na Norveškem delujoči ameriški antropolog Robert Gary Minnich. Oba so zanimala predvsem vprašanja identitete: Minnich se je z njimi ukvarjal v 70. letih 20. stoletja v Halozah in v 90. letih na slovensko-avstrijsko-italijanski tromeji [Minnich 1979, 1993 in 1998]. Irene Portis-Winner je leta 1971 izdala sploh prvo temeljito delo tujega raziskovalca o slovenskem podeželju (*Žerovnica, A Slovenian Village*), svoje raziskave pa je nadaljevala z razkrivanjem povezav med Slovenci v Žerovnici pri Cerknici in njihovimi izseljenimi sorodniki v dveh ameriških mestih [Portis-Winner 2005]. Čeprav se je Minnich z identiteto ukvarjal tudi ob analizi kolin in z njimi povezanih (delovnih) šeg [1979], je bil to še najbližji in najobširnejši stik omenjenih tujih raziskovalcev v Sloveniji s problematiko šeg. Sočasni koledarski prazniki in šege so omenjene raziskovalce namreč zanimali le obrobno, kolikor so se navezovali na njihove primarne raziskovalne teme. Podobno kot zgodnja dela drugih tujih raziskovalcev socializma tako tudi raziskave Halperna, Minnicha in Winnerjeve lahko uvrstimo predvsem med študije skupnosti in identitete.

Po drugi strani so predvsem hrvaške etnologinje že pred desetletjema začele opozarjati, da se jugoslovanski oziroma domači etnologi s sočasnim socialističnim življenjem niso ukvarjali in da sta jih po letu 1945 zanimala predvsem predsocijalistično obdobje in koncept etničnosti; izjema je bilo le ideološko motivirano preučevanje delavstva v Sloveniji.⁸ Socijalistične praznike so domači etnologi in etnologinje podobno kakor po drugih vzhodnoevropskih državah večinoma ali ignorirali ali pa so se ukvarjali s soobstojem predsocijalističnih in sočasnih, novih oblik praznovanj in so te pomagali ustvarjati. Zapostavljeno pa je bilo tako raziskovanje spreminjanja pomena rituala, razmerja med ideologijo in religijo oziroma njunega soobstoja, kot tudi raziskovanje konkretnega družbenega konteksta praznikov in

v posamičnih državah ali periodike za širše preučevano območje (npr. revij *Ethnologia Balcanica*, *Anthropology of East Europe Review* ipd.).

⁷ V novejšem času je skupaj z Davidom Kidecklom uredil tudi zbornik o jugoslovanskem konfliktu [Halpern in Kideckel (ur.) 2000].

⁸ Po presoji Dragane Antonijeve je bilo vsaj v Srbiji sočasnih etnoloških raziskav socialističnega vsakdanjika precej. Raziskovalci gradivo niso le popisovali, ampak tudi znanstveno analizirali, kar etnologijo bivšega jugoslovanskega prostora tudi loči od etnologij drugih nekdanj socialističnih držav [Antonijeve 2007: 166, 167].

ritmiziranja življenja z njihovo pomočjo [Rihtman-Auguštin 2001: 169–197]. Jugoslovanski etnologi so, po mnenju Ines Prica, s takšnim delom skušali prikazati, da socializem kulturno ni vpliven, v nekdanji Jugoslaviji pa so etnologije obstajale mimo oziroma kljub socializmu; ukvarjale so se z vsakdanjikom pod oziroma v nasprotju z globalnim sistemom moči. Zares niso evidentirale niti kmečke kulture niti kulture delavstva, temveč so se kot »meščanske znanosti« ukvarjale s tranzicijo, preživetjem urbane, nacionalne in razredne elite [Prica 2006: 17–18].⁹

Na prvi pogled se tako zdi, da (post)socialističnih koledarskih praznikov v bivši Jugoslaviji in tudi v Sloveniji etnologi oziroma antropologi po drugi svetovni vojni sploh niso raziskovali. Nekoliko natančnejše brskanje po bibliografijah in spletnih straneh pa je kljub temu pokazalo, da so se s koledarskimi prazniki in rituali socializma in tranzicije na osnovi domačega gradiva vsaj od 80. let prejšnjega stoletja ukvarjali domači etnologi oziroma antropologi predvsem na Hrvaškem in v Srbiji.

Srbski etnologi so tako že ob koncu 80. let 20. stoletja, tj. še pred zlomom socialističnega sistema in razpadom nekdanje skupne države, obravnavali npr. sprejem v pionirsko organizacijo (v okviru praznovanja dneva republike) in dan žena, analizo gradiva so povezovali s teorijo ritualov oziroma ženskih (feminističnih) študij [Malešević 1988; Čolović 1988]. Pospremljen z vojno, nacionalizmom in cenzuro je nato sledil dokaj dolg premor, ki pa se je, kakor se zdi, končal vsaj z začetkom novega tisočletja, ko so se s postsocializmom¹⁰ in tudi postsocialističnimi koledarskimi prazniki v Srbiji spet začeli pogosteje ukvarjati. Posamezniki so nadaljevali oziroma nadgrajevali že konec 80. let prejšnjega stoletja začete teme, npr. sprejem v pionirsko organizacijo [Erdei 2004] ali preučevanje vloge žensk v socializmu (in v okviru tega tudi v socialističnih koledarskih praznovanjih) [Malešević 2004; prim. Dijanić idr. (ur.) 2004].¹¹ Drugi domači etnologi oziroma antropologi pa se v zadnjih letih posvečajo tudi novim, tranzicijskim temam, npr. sprejemu novega srbskega državnega praznika [Kovač

⁹ Petnajst let prej je D. Rihtman-Auguštin v nasprotju s tem menila, da domači etnologi druge polovice 20. stoletja meščanskih praznovanj npr. telovega in obiska polnočnic ter političnih praznikov npr. volilnih mitingov, peke vola na ražnju, prvomajskih povork ipd., prav tako niso obravnavali pogosto [Rihtman-Auguštin 1990: 22–24].

¹⁰ Že leta 1995 je Mirjana Prošić Dvornić uredila delo *Kulture u tranziciji*, leta 2007 pa sta izšli vsaj dve pomembnejši deli o postsocializmu, zasnovani predvsem na srbskem in tudi na gradivu iz drugih bivših jugoslovanskih republik. Ivan Kovačević z Oddelka za etnologijo in antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Beogradu je izdal *Antropologijo tranzicije* [2007], sestavljeno iz prispevkov o tranzicijskem ustnem slovstvu in drugih fenomenih obdobja [Tifunović 2007], Vladimir Ribić pa je uredil zbornik *Antropologija postsocijalizma* [2007], nastal kot rezultat srečanja predvsem srbskih, hrvaških, slovenskih in makedonskih antropologov istega leta na beograjskem etnološko-antropološkem oddelku. Leto prej je Etnografski institut SANU izdal delo *Svakodnevna kultura u postsocijalističkom periodu* [Divac (ur.) 2006], ki je eden od zbornikov srbsko-bolgarskih konferenc na isto temo [Etnografski ...].

¹¹ V mednarodni raziskovalni projekt *Women's Memories. Searching for Identity Within Socialism / Frauen Gedächtnis* sta od leta 1998 s podprojektom *Sećanje žena ... traganje za identitetom žena u socijalizmu* vključena tudi centra za ženske študije iz Zagreba in Beograda. Navedeni zbirki ženskih spominov na socializem sta izšli kot rezultat tega dela.

2007], transformaciji socialističnega praznika dneva zmage [Đorđević 2006].¹² Hiter pogled na raziskovalno področje tako kaže, da so (post)socialistični koledarski prazniki v sodobni Srbiji ena od tem, ki ji je odmerjena opazna pozornost – tako pri zbiranju gradiva kakor tudi interpretaciji predvsem z vidika študija različnih identitet.

Še obsežnejša bibliografija hrvaških predvsem raziskovalk kaže, da že od konca 80. let 20. stoletja zbirajo in interpretirajo domače gradivo o času socializma. Od začetkov zanimanja za (socialistično) sodobnost so predvsem sodelavke Inštituta za etnologijo in folkloristiko gradivo in njegovo analizo nadgrajevale tudi z razmisleki o strukturi tradicijskega mišljenja, o konceptih ritual, ceremonija in navada ter dekonstruirale (hrvaško) socialistično etnologijo [npr. Rihtman-Auguštin 1990, 1992, 2000, 2001]. V teh okvirih so nastale problemske obravnave tako koledarskih praznikov in ritualov polpreteklega obdobja v celoti kakor tudi analize in interpretacije prazničnih dni, npr. božiča in novega leta [Sklevicky 1988; Rihtman-Auguštin 1994, 1995], velike noči [Čapo Žmegač 1993, 1997] in dneva žena [Rihtman-Auguštin 1990]. V primerjavi s Srbijo se zdi, da na Hrvaškem ni bilo daljšega raziskovalnega premora (zaradi vojne). Te raziskave se nadaljujejo tako z zbiranjem gradiva kot z ustrezno teoretsko refleksijo. Zbiranju sta (bila) tako v pretežni meri namenjena delo o sodobnem praznovanju dneva mladosti [Škrbić Alempijević in Mathiesen Hjemdahl (ur.) 2006] in pa aktualni projekt Hrvaškega etnološkega društva *Hrvatska u periodu od 1945. do 1990*, ki med zanimivimi raziskovalnimi temami izrecno navaja tudi »izginjanje, transformacije ali uvoze posameznih šeg« [Hrvatsko ...]. Ne le objavi gradiva, ampak predvsem razmisleku o njem pa je namenila članek o Titovem pogrebu Maja Brkljačić [2001]. Interpretacija postsocialističnih fenomenov (tudi koledarskih praznikov) pa je prav tako v ospredju tekočih projektov Instituta za etnologijo i folkloristiku *Etnografija suvremene svakodnevice i procesi identifikacije* in *Post-socijalizam i kulturni subjekt. Hibridne prakse kulturnog posredovanja* [Institut ...].¹³

SLOVENSKA ETNOLOGIJA IN ANTROPOLOGIJA IN (POST)SOCIALISTIČNI KOLEDARSKI PRAZNIKI

Še prva desetletja po drugi svetovni vojni so bili prazniki in šege koledarskega cikla v Sloveniji deležni izjemne pozornosti etnologov. A podobno kakor drugod v bivši Jugosla-

¹² Med letoma 2006 in 2010 na že omenjenem inštitutu SANU potekata tudi raziskovalna projekta predvsem o postsocializmu – *Srbija između tradicionalizma i modernizacije. Etnološka i antropološka proučavanja kulturnih promena* in srbsko-bolgarsko-ruski projekt *Svakodnevna kultura u postsocialističkom periodu* [Etnografski ...]. Srbski raziskovalci so leta 2007 sodelovali tudi na delavnici Univerze v Manchesteru *Towards An Anthropology of Hope. Comparative Post-Yugoslav Ethnographies*. Namen delavnice je bil s pomočjo srbskega, hrvaškega in bosanskega gradiva ter v sodelovanju domačih in tujih antropologov postsocializma, da bi »deprovincializirala antropologijo postjugoslovanskega konteksta« oz. »konceptualizirala postjugoslovanske transformacije v širšem polju postsocializma« [Anthropology ...].

¹³ Ta projekt je nadaljevanje projekta *Etnografija svetovne tranzicije. Predloži i odkloni*, rezultat katerega je bil tudi zbornik *Devijacije i promašaji* [Čale Feldman in Prica (ur.) 2006].

viji so ti raziskovali predvsem tipologije in razvojne stopnje na vero vezanih koledarskih praznikov in šeg in njihov izvir [prim. Rihtman-Auguštin 1992, 2000, 2001]. Šlo je za raziskave preživetja predsocijalističnih tradicij, vodilni raziskovalec je bil Niko Kuret, ki je izdal pregled koledarskih, pa tudi delovnih šeg in praznikov v *Prazničnem letu Slovencev* [zadnjič 1997], v obravnavanem kontekstu pa sta pomembni vsaj še njegovi deli *Jaslice na Slovenskem* [1981] in *Maske slovenskih pokrajin* [1984]. Kuret je pomemben tudi zato, ker je opozarjal na spremenljivost koledarskih praznikov in šeg ter poudarjal njihovo odvisnost od družbenega konteksta: treba je spremljati spremembe, razkroj, propad ali regeneracijo in inovacijo (že evidentiranih) šeg, z njegovimi besedami »njihovo življenje«, ob čemer je omenjal tudi nekatere nove oziroma koledarske praznike povojnega socialističnega časa [Kuret 1974: 75, 1987: 21; prim. Habinc 2008].

Spremembe oziroma izginjanje predsocijalističnih tradicij so poudarjale tudi raziskave v okviru raziskovalnega projekta *Način življenja Slovencev v 20. stoletju* (1976–1996) oziroma elaborati projekta *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja*,¹⁴ pa tudi obravnave delavstva od 70. let 20. stoletja naprej [gl. npr. Kremenšek 1970; Ravnik 1981].

Niko Kuret je bil ob svojem kulturno-zgodovinskem raziskovalnem delu po 2. svetovni vojni pomemben tudi kot načrtovalec oziroma pisec scenarijev za na predsocijalistični tradiciji temelječe prireditve, saj je npr. v času uveljavljanja folklornih festivalov skušal oživiti cerkljanske laufarje in dobrepoljske mačkare ter pripravil scenarije za nekatere množične prireditve v Ljubljani (npr. pustni karusel). Kuretovo aplikativno delovanje kot ritualnega specialista za državno podprto obujanje posamičnih elementov predsocijalističnih koledarskih praznikov in šeg ter njihovo spreminjanje v folkloro je bilo v Sloveniji bolj kakor ne izjemno, saj slovenski etnologi niso bili dejavni pri načrtovanju socialističnega načina življenja ali vsaj njegovih prazničnih priložnosti [Bogataj 2000: 206–207].

Ob popisih »sobivanja kulturnih tradicij v novem družbenem okolju« in predvsem Kuretovih navedbah nekaterih socialističnih koledarskih praznikov in šeg pa so postsocijalistični koledarski prazniki še na začetku 21. stoletja v slovenski etnologiji oziroma antropologiji ostajali raziskovalno zapostavljena tema. Po letu 1991 so ob razmahu ljubiteljskih etnoloških (domoznanskih) del sicer nastale nekatere strokovne monografije o koledarskih praznikih čez vse leto, tudi v (evropski) primerjalni perspektivi [gl. npr. Ovsec 1992; Bogataj 1998], pojavljati se je začela tudi literatura o nekaterih novih, postsocijalističnih praznikih, uvoženih z Zahoda, npr. valentinovem [Ovsec 2003]. Te obravnave so, kakor se zdi, sicer sledile tranzicijskim spremembam prazničnih koledarjev, ne več prikriti vlogi religije v javnem življenju in uveljavljanju komercializiranih novosti z Zahoda, vendar so s kulturno-zgodovinskim in primerjalnim pristopom skušale potešiti predvsem domnevno radovednost bralcev oziroma zahteve knjižnega tržišča. Ob teh delih so etnološke rekonstrukcije postsocijalistične praznične

¹⁴ Projekt med drugim daje sondažni pogled na širši kontekst sobivanja kulturnih tradicij in inovacij na Slovenskem v 20. stoletju [Slavec Gradišnik 2004: 121–122].

preteklosti na Slovenskem tako šele v povojih, saj ni preučen niti celoletni korpus praznikov, redke pa so tudi obravnave posamičnih prazničnih dni po letu 1945.¹⁵

Na te pomanjkljivosti je že pred leti opozorila Polona Šega, ki je ugotavljala, da o koledarskih šegah in praznikih v Sloveniji sicer obstajajo dokaj izčrpní opisi in analize šeg podeželskega prebivalstva iz časa pred drugo svetovno vojno, vendar slovenska etnologija nima niti sistematičnega pregleda razvoja šeg po 2. svetovni vojni niti po osamosvojitvi Slovenije, prav tako pa so bili še pred manj kot desetletjem skromno obravnavani tudi prazniki in šege urbaníh okolij [2001: 108]. Pri tem je podobno kot Sampson navajala skupine šeg v Sloveniji po letu 1991: »tiste, ki so se neprekinjeno ohranjale skozi socialistično obdobje; tiste, ki so pred 2. svetovno vojno živele, po končani vojni zamirale in se mogoče ohranjale v družinskem krogu in verski skupnosti, okoli leta 1991 pa vnovič oživele ob spreminjanju družbenopolitičnih razmer in vesplošnem poudarjanju slovenske zavesti in pomena korenin; tiste, ki so bile po 2. svetovni vojni poudarjane ali so se tedaj oblikovale; ter tiste, ki so v Slovenijo v devetdesetih letih 20. stoletja prišle iz zahodnoevropskih držav in ZDA kot posledica globalizacije« [Šega 2001: 108].

Prvi obsežnejši raziskovalni projekt, ki je bil v celoti namenjen praznikom zadnjih šestdesetih let, je tako tudi po omenjenih ugotovitvah Polone Šege kot temeljni raziskovalni projekt z naslovom *Šege in prazniki na Slovenskem v drugi polovici 20. in na začetku 21. stoletja* potekal na Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU med letoma 2001 in 2004. V predstavitvi je bilo zapisano, da želijo raziskovalci večjo pozornost nameniti času od konca 80. let 20. stoletja, predvsem pojavom, ki so jih spodbudile spremembe po osamosvojitvi Slovenije in spremembe političnega sistema. Sledili naj bi šegam letnega in življenjskega kroga od konca 80. let in začetka 90. let 20. stoletja, ko so nekatere, zlasti verske šege dobile vidno mesto tudi v javnem življenju [Šega ... in Povzetek ...].¹⁶ Na omenjenem inštitutu je tako med drugim nastal zbornik o pustu [Fikfak idr. (ur.) 2003], ki ne prinaša le novega gradiva o sodobni podobi pustovanja iz različnih slovenskih krajev, temveč so vsaj nekateri avtorji raziskali tudi spremenljivost pusta, razmerja med »tradicijo in inovacijo« in vlogo različnih tradícij pri produkciji lokalnosti [Fikfak 2003; Bogataj 2003].

Na začetku 21. stoletja je Peter Simonič opravil analizo sodobnega pustovanja v Mariboru [2004], napisanih je bilo tudi nekaj del o spreminjajočem se pomenu božično-novoletnega časa v novem družbenem kontekstu [npr. Ovsec 2000; Vodopivec idr. 2001].

V zadnjem desetletju so nastali še nekateri časovno širši, a lokalno osredinjeni pregledi

¹⁵ Zanimivo ob tem je, da so kar nekaj (temeljnih) strokovnih, pa tudi znanstvenih kulturno-zgodovinskih prispevkov in del o (post)socialističnih koledarskih praznikih in ritualih prispevali zgodovinarji, ki so se prav tako posvetili posamičnim praznikom, npr. prazniku dela [npr. Rozman 1986] in božiču oz. novemu letu [Kerševan 1986; Gabrič 1989, 1997], ali pa časovno širšim kronološkim pregledom koledarskih praznikov in šeg oziroma ritualov [npr. Rozman, Melik in Repe 1999].

¹⁶ Nadaljevanje prizadevanj po raziskovanju polpretekle zgodovine in v tem okviru tudi koledarskih praznikov postsocializma pomeni tudi vsaj po naslovu (časovno) obsežno zasnovan projekt istega inštituta *Etnološki pogledi in podobe (do 19. do 21. stoletja)* (2004–2007), saj naj bi raziskovalci upoštevali tudi »razločke časovnih obdobjí in prehodov« od konca 19. do začetka 21. stoletja [Etnološki ...].

prazničnega dogajanja, npr. na Pivškem [Peršič 2003], v Brežicah [Habinc 2006], koledarske praznike po letu 1945 pa obravnava tudi raziskava socialnih spominov v istrski vasi Sveti Peter [Brumen 2000]. In ker je *Slovenski etnološki leksikon* [Baš (ur.) 2004] »obračun opravljenih raziskav«, s katerim so »razvidne tudi najpomembnejše vrzeli, ki kličejo po obravnava v prihodnje« [Baš 2004a: VI], je deloma razumljivo, da vanj socialistični (koledarski) prazniki ali prazniki tranzicije niso vključeni, čeprav gre za »četrti povzetek izsledkov o slovenski etnologiji« [Baš 2004a: V], ki je nastajal (tudi) na inštitutu, ki se je do zdaj edini na Slovenskem več let projektno ukvarjal ravno s prazniki in šegami najnovejše zgodovine.

Če so poskusi rekonstrukcije polpretekega prazničnega koledarja ali pa obravnave posamičnih prazničnih dni (post)socializma tako še vedno šele na začetku, če so na začetku tudi raziskave, ki bi se ukvarjale s prazniki v okviru raziskav religije ali različnih identitet, pa npr. Simonič ugotavlja, da se slovenska etnologija v drugi polovici 20. in na začetku 21. stoletja za rituale v sodobnem političnem kontekstu sploh ni zanimala, pri čemer pa tudi ni bila nikakršna izjema: »Slovenska etnologija se za rituale v sodobnem političnem kontekstu kljub tradicionalnemu zanimanju za vprašanja šeg in navad in kljub epistemologiji sodobnosti od šestdesetih let 20. stoletja naprej ni prav veliko zanimala. V tem ni bila izjema.« [Simonič 2006: 4, prim. 170] Antropološke raziskave (tudi koledarskih praznikov) polpretekle zgodovine in sodobnosti v političnem kontekstu so se s spremljanjem in kontekstualiziranjem družbenih sprememb tudi v Sloveniji, predvsem na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, začele sicer kakšno desetletje pozneje kakor na Hrvaškem ali v Srbiji, tj. ob koncu 90. let prejšnjega stoletja. Takrat je na omenjenem oddelku izšel zbornik z devetega simpozija Etnološka stičišča *Cultural Processes and Transformations in Transition of the Central and East European Post-Communist Countries* [Muršič in Brumen (ur.) 1999], v naslednjih letih pa je kot (so)organizator sredozemske etnološke poletne šole v Piranu oddelek prispeval tudi k objavi več del o postsocializmu [Šmitek in Muršič (ur.) 1999; Baskar in Weber (ur.) 2002; Kravanja in Vranješ (ur.) 2005], v Županičevi zbirki pa je izšel tudi zbornik *Post-Yugoslav Lifeworlds. Between Tradition and Modernity* [Šmitek in Svetieva (ur.) 2005].¹⁷ Antropologija postsocializma se je na začetku 21. stoletja razširila tudi po drugih slovenskih izobraževalnih oziroma raziskovalnih institucijah; ob tem je pomembno, da je Borut Brumen z omenjenega oddelka ob Nikolaiu Jeffsu v Sloveniji tudi načrtoval prostorsko razširitev postkolonialističnih študij na postsocialistične države [Jeffs 2007: 501].¹⁸

¹⁷ Gre za zbornik del slovenskih in makedonskih avtorjev. Ob tem navajam še nekaj naključno opaženih del makedonskih etnologov oziroma antropologov o postsocializmu: Davorin Trpeski z Inštituta za etnologijo in antropologijo Univerze v Skopju je na 4. seminarju *Roaming Anthropology*, ki so ga z naslovom *Tito – stara ikona v novih kontekstih* organizirali študenti ljubljanskega oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo leta 2006 v Novi Gorici, sodeloval s prispevkom »Spomini na socializem v Prilepu« [Nedeljković 2006]. Ljupče S. Risteski je objavil prispevek o rizični skupini adolescentov v Makedoniji [2007], Sonja Rizoska Jovanovska pa je na četrti srbsko-bolgarski konferenci sodelovala s prispevkom o položaju ženske v Makedoniji v postsocialističnem obdobju [Etnografski ...].

¹⁸ Interes za polpreteklo zgodovino oz. postsocializem se je v Sloveniji najprej pojavil na Fakulteti za družbene vede, gospodarske posledice tranzicije pa so že od njenih začetkov spremljali tudi ekonomisti

Domača etnološka oziroma antropološka prizadevanja po razumevanju jugoslovanskega postsocializma se tako sploh v zadnjem desetletju zdijo kar obsežna, čeprav v nekdanih republikah bivše Jugoslavije trajajo različno dolgo in imajo različno (dis)kontinuiteto. Toda primerjava po eni strani pritrjuje tako Simoničevi ugotovitvi o nezanimanju slovenske etnologije za rituale v sodobnem političnem kontekstu, po drugi pa poudarja, da je (objavljenega) gradiva, ki bi se nanašalo na postsocialistično Slovenijo izjemno malo. Še največ je k etnologiji oziroma antropologiji (post)socialistične kulture v Sloveniji morda prispevala tematska številka *Glasnika SED* [2005, št. 4] o ameriški antropologiji (socializma) v Sloveniji,¹⁹ med izjeme, ki obravnavajo tudi praznike in rituale v sodobnem političnem kontekstu, pa je mogoče uvrstiti še posamične članke, poglavja ali projekte. Tako je Gorazd Makarovič ob preučevanju odnosa Slovencev do časa obravnaval tudi koledarske praznike polpretekle zgodovine [1995], Jurij Fikfak, sodelavec Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU in omenjenega projekta o šegah po letu 1945, pa je prispeval analizo zbranega gradiva za zbornik o pustu, pisal o njegovem identifikacijskem pomenu in metodoloških vprašanih raziskav šeg [2003, 2005]. Leta 2006 je omenjeni inštitut organiziral tudi konferenco v spomin na Nika Kureta *Ljudsko izročilo in religija med tradicijo in transformacijo* [Slavec Gradišnik in Fikfak 2006], prispevki so izdani v monografiji [Slavec Gradišnik (ur.) 2008]. S političnostjo ritualov se je prvi obsežno ukvarjal Simonič, in sicer predvsem v zvezi s pomenom praznika dela [2000] in slovenskega dneva državnosti [2006], ki ga je obravnaval s stališča načrtovanja, scenarijev, prostorov in strukture praznovanja v historično antropološki perspektivi. Ob poskusu rekonstruiranja prazničnega dogajanja med letoma 1945 in 1963 sem koledarske praznike problemsko obravnavala tudi sama; opazovala sem njihovo vlogo v tvorjenju (lokalne) skupnosti, folklorizacijo tradicije ter dvojnost javnosti in zasebnosti [Habinc 2006; prim. Habinc 2009 – v tisku].

[Vodopivec 2006: 35]. Na Fakulteti za podiplomski humanistični študij ISH v Ljubljani leta 2002 potekal prvi cikel predavanj o antropologiji socializma v Sloveniji, ki sta ga vodila Ines Prica iz zagrebškega Inštituta za etnologijo i folkloristiko in Borut Brumen z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo FF Univerze v Ljubljani. Prav tako so na ISH leta 2005 na programu socialna antropologija študenti lahko poslušali modul predavanj »Študije socializma in post-socializma«, katerega nosilec je bil ob B. Brumnu še Gil Eyal. Na ISH je svojo disertacijo *Antropološka analiza konstrukcije preteklosti in pripadnosti. Primer Predilnica Litija*, ki je tudi »prvi poskus obravnave tovarne kot prostora reprodukcije ideologij kolektivitete na temelju spominjanja v Sloveniji,« leta 2006 zagovarjala Nina Vodopivec [2006: 9]. Istega leta se je zaključil triletni mednarodni projekt Inštituta za narodnostna vprašanja o interpretativnih tehnikah postkolonializma in postsocializma [Post-colony...].

¹⁹ Če skušam upoštevati predvsem tista etnološka oziroma antropološka prizadevanja, ki se tudi sama sklicujejo na razprave o postsocializmu, se zdi, da je, izhajajoč iz slovenskega gradiva o postsocialistični (popularni) kulturi na Slovenskem, še največ objavil Muršič [npr. 1999, 2005], ki je tudi nosilec predmeta »Etnologija evropskih posocialističnih dežel« novega mednarodnega študijskega programa socialne antropologije *Creole – Kulturna raznolikost in transnacionalni procesi* [Creole...: 9].

IN NAPREJ?

V vsakdanji logiki velja, da ni težko pisati o nečem, česar bolj ali manj ni. Toda, če sem skušala biti natančna in ta »bolj« oziroma »manj« orisati ter ga morda vsaj nekoliko tudi kontekstualizirati, se zdi, da je bilo (post)socialističnim koledarskim praznikom v slovenski etnologiji oziroma antropologiji odmerjenega (ne nič, ampak »le«) »manj« raziskovalnega zanimanja, čeprav v zadnjem desetletju sicer neprimerljivo kakor v nekaj desetletjih prej. Kljub temu je – sploh v primerjavi s prizadevanji v npr. Srbiji in na Hrvaškem – zanimivo, da je etnološko oz. antropološko preučevanje postsocialističnih praznikov, zasnovano na slovenskem gradivu, izjemno skromno in da je gradivo še redkeje tudi interpretirano. Zato se lahko le strinjam z Ines Prico, ki meni, da mora biti pomemben delež raziskovalnega dela tako domačih kot tujih etnologov oziroma antropologov²⁰ tudi v bodoče »kulturna arhivacija kontinuitete posamičnih fenomenov« oziroma rekonstrukcija postsocializma in da so ob tem potrebni tudi konceptualni premisleki, ki bodo omogočili rekonstrukcijo »strukture socialističnega mišljenja« [Prica 2006: 20 in 22; 2004].

LITERATURA IN VIRI

Anthropology ...

2008 *Anthropology of Hope*. (<http://www.socialsciences.manchester.ac.uk/disciplines/socialanthropology/events/anthropologyofhope/index.html>; 25. 8. 2008).

Antonijević, Dragana

2007 Lada Čale Feldman in Ines Prica (ur.), *Devijacije i promašaji. Etnografija domačeg socijalizma*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2006. *EtnoAntropološki problemi* 2(1): 165–172.

Baskar, Bojan in Irena Weber (ur.)

2002 *MESS. Mediterranean Ethnological Summer School. Vol. 4*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

Baš, Angelos

2004 (ur.) *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

2004a Predgovor. V: Baš (ur.) 2004, V–IX.

Binnis, Christopher A. P.

1979 The Changing Face of Power I. *Man (N. S.)* 14: 585–606.

1980 The Changing Face of Power II. *Man (N. S.)* 15: 170–187.

²⁰ Obojim naj bi bilo skupno pomanjkanje (post)socialističnega gradiva in v zadnjih desetletjih vse večji interes po njegovem zbiranju, analiziranju in sploh raziskovanju. Vendar je težava pri raziskovanju postsocializma, po mnenju Ines Price, komunikacija med domačimi in tujimi raziskovalci – ne toliko zaradi pomanjkanja gradiva, teorije in metodologije, kar domačim raziskovalcem postsocializma najpogosteje očitajo kolegi z Zahoda, temveč bolj zaradi raznolikosti »pozahodnjenja« vzhodnih ved oziroma zaradi različnih zgodovin in teoretičnih razširitev etnologij nekdanje Vzhodne Evrope [Prica 2006: 18].

Bogataj, Janez

1998 *Smo kaj šegavi? Leto šeg in navad na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

2000 Aplikativna etnologija v Sloveniji. V: Bogataj, Janez idr. (ur.), *Kolesar s Filozofske. Zbornik v počastitev 90-letnice prof. dr. Vilka Novaka*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo (Županičeva knjižnica; 4), 203–215.

2003 Tipologija sodobnih pustnih šeg in navad na Slovenskem. Razmerja med dediščino in inovacijami. V: Fikfak, idr. (ur.) 2003, 53–62.

Brkljačić, Maja

2001 *A Case of a Very Difficult Transition. The Ritual of the Funeral of Josip Broz Tito*. (http://limen.mi2.hr/limen1~2001/maja_brkljacic.html; 22. 2. 2006).

Brumen, Borut

2000 *Sv. Peter in njegovi časi. Socialni spomini, časi in identitete v istrski vasi Sv. Peter*. Ljubljana: Založba /*cf.

Creed, Gerald W.

2002 Economic Crisis and Ritual Decline in Eastern Europe. V: Hann (ur.) 2002, 57–73.

Creole ...

2008 *Creole – kulturna raznolikost in transnacionalni procesi. Predstavitveni zbornik* (http://www.creativ.si/etno/dokumenti/71/2/2008/Creole_predstavitveni_zbirnik_893.pdf; 28. 8. 2008).

Čale Feldman, Lada in Ines Prica (ur.)

2006 *Devijacije i promašaji. Etnografija domačeg socijalizma*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.

Čapo Žmegač, Jasna

1993 *Hrvatski korizmeno-uskrсни običaji u svjetlu teorije rituala prelaza. Etnološka tribina* 16: 75–112.

1997 *Hrvatski uskrсни običaji. Korizmeno-uskrсни običaji brvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća. Svakidašnjica, pučka pobožnost, zajednica*. Zagreb: Golden Marketing.

Čolović, Ivan

1988 Dan za mušku finoću. V: isti, *Vreme znakova. 1968–1987*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada, 18–23.

Dijanić, Dijana idr. (ur.)

2004 *Ženski biografski zbornik. Sjećanje žena na život u socijalizmu*. Zagreb: Centar za ženske studije.

Divac, Zorica (ur.)

2006 *Svakodnevna kultura u postsocijalističkom periodu*. Beograd: Etnografski institut SANU.

Dorđević, Ivan

2006 Transformacija »socialističkih« praznika u tranzicijskoj Srbiji – slučaj oboležavanja Dana pobjede nad fašizmom. V: Divac (ur.) 2006, 391–405.

Erdei, Ildiko

2004 »The Happy Child« as an Icon of Socialist Transformation. Yugoslavia's Pioneer Organization. V: Lampe, John in Mark Mazower (ur.), *Ideologies and National Identities. The Case of Twentieth-Century Southeastern Europe*. Budapest in New York: CEU Press, 154–179.

Etnografski ...

2008 *Etnografski institut SANU* (<http://www.etno-institut.co.yu>; 21. 8. 2008).

Etnološki ...

2007 *Etnološki pogledi in podobe (do 19. do 21. stoletja)*. [Predstavitev projekta]. (<http://isn.zrc-sazu.si/index.php?q=sl/node/18>; 29. 7. 2007).

Fikfak, Jurij (idr., ur.)

2003 *O pustu, maskah in maskrianju. Razprave in gradiva*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU (Opera ethnologica slovenica).

Fikfak, Jurij

2003 Od tradicije do produkcije lokalnosti – nekatera izhodišča in pogledi. V: Fikfak idr. (ur.), 2003, 9–20.

2005 O recepciji in produkciji harmonije. Nekaj izhodišč na primeru škoromatov. *Traditiones* 34,2: 75–86.

Gabrič, Aleš

1989 Le bogate je obdaril, reveže je vse prevaril ... *Delo* 23. 12.: 20.

1997 »Ponekod pa je bila izvedena novoletna jelka šele na intervencijo tamkajšnjih komitejev partije«. V: Luthar, Oto in Vojislav Likar (ur.), *Historični seminar II*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 109–121.

Goody, Jack

1977 »Against Ritual«. Loosely structured Thoughts on a loosely defined Topic. V: Moore, Sally F. in Barbara G. Myerhoff (ur.), *Secular Ritual*. Assen in Amsterdam: Van Gorcum, 25–35.

Habinc, Mateja

2006 *Posledice spreminjanja prazničnega koledarja v načinu življenja Brežičanov*. [Neobjavljena doktorska disertacija.] Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

2008 Koledarski prazniki. Niko Kuret, tvornost in političnost praznikov. V: Slavec Gradišnik (ur.) 2008, 319–332.

2009 »Svoji k svojim«. O tvorjenju skupnosti s pomočjo praznikov. *Glasnik SED* 49 (1) – v tisku.

Halpern, Joel Martin

2005 Yugoslav Socialism and its Aftermath as Viewed Through the Lens of Personal Experiences in the Balkans, 1953–2004. *Glasnik SED* 45 (4): 25–37.

Halpern, Joel Martin in David A. Kideckel (ur.)

2000 *Neighbors at War. Anthropological Perspectives on Yugoslav Ethnicity, Culture, and History*. University Park: Pennsylvania State University Press.

Hann, Chris M.

1993 Introduction: Social Anthropology and Socialism. V: isti (ur.), *Ideals, Ideologies, and Local Practice*. London in New York: Routledge, 1–26.

1995 Religion and Ritual. V: isti (ur.), *The Skeleton at the Feast. Contributions to East European Anthropology*. Canterbury: University of Kent, 51–72.

2002 *Postsocialism. Ideals, Ideologies and Practices in Eurasia*. London in New York: Routledge.

2002a Understanding Postsocialism. New Property Relationships and Their Consequences. V: Baskar in Weber (ur.) 2002, 49–68.

Hrvatsko ...

- 2008 *Hrvatsko etnološko društvo*, projekti. (<http://www.hrvatskoetnoloskodrustvo/hr/projekti>; 28. 8. 2008).

Hudales, Jože

- 2005 Ameriški kulturni antropolog Joel M. Halpern in slovenska etnologija v šestdesetih letih 20. stoletja. *Glasnik SED* 45 (4): 17–24.

Institut ...

- 2008 *Institut za etnologiju i folkloristiku* (<http://www.ief.hr>; 31. 8. 2008).

Jeffs, Nikolai

- 2007 Kje, kdaj, zakaj postkolonialne študije? V: isti (ur.), *Zbornik postkolonialnih študij*. Ljubljana: Krtina, 461–503.

Kaneff, Deema

- 2004 *Who Owns the Past? The Politics of Time in a »model« Bulgarian Village*. New York in Oxford: Berghahn Books.

Kerševan, Marko

- 1986 Das slowenische Weihnachtsfest: Zur Volksfrömmigkeit in Jugoslawien. V: Ebertz, Michael N. in Franz Schulheis (ur.), *Volksfrömmigkeit in Europa. Beiträge zur Soziologie populärer Religiosität aus 14 Ländern*. München: Kaiser, 177–186.

Kertzer, David I.

- 1988 *Ritual, Politics and Power*. New Haven in London: Yale University Press.

Kligman, Gail

- 1981 *Călus. Symbolic Transformation in Romanian Ritual*. Chicago: University of Chicago Press.

Klimo, Arpad V.

- 2000 The King's Right Hand. A Hungarian National-Religious Holiday and the Conflict between the Communist Party and the Catholic Church (1945–48). V: Friedrich, Karin (ur.), *Festive Culture in Germany and Europe from sixteenth to twentieth Century*. Levington, Queenston in Lempeter: The Edwin Mellen Press, 343–362.

Kovač, Senka

- 2007 Recepcija novog državnog praznika u tranziciji. Primer Sretenja. V: Ribić, Vladimir (ur.), *Antropologija postsocijalizma. Zbornik radova*. Beograd: Srpski genealoški centar, 244–257.

Kovačević, Ivan

- 2007 *Antropologija tranzicije*. Beograd: Srpski genealoški centar.

Kravanja, Boštjan in Matej Vranješ (ur.)

- 2005 *MESS. Mediterranean Ethnological Summer School. Vol. 6*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

Kremenšek, Slavko

- 1970 *Ljubljansko naselje Zelena jama kot etnološki problem*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Kuret, Niko

- 1974 Navada in šega. *Traditiones* 3: 69–80.

- 1981 Jaslice na Slovenskem. Kulturnozgodovinski in narodopisni oris. Ljubljana: Družina.
 1984 *Maske slovenskih pokrajin*. Ljubljana: Cankarjeva založba in ISN ZRC SAZU.
 1987 Današnja konkretna problematika šeg (Teze za razpravo). *Narodna umjetnost* 24: 21–22.
 1997 *Praznično leto Slovencev. Starosvetne šege in navade od pomladi do zime*. 1. in 2. knjiga. [3. izd.] Ljubljana: Družina.

Lane, Christel

- 1981 *The Rites of Rulers. Ritual in Industrial Society. The Soviet Case*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mach, Zdzislaw

- 1992 Continuity and Change in political Ritual. May Day in Poland. V: Boissevain, Jeremy (ur.), *Revitalising European Rituals*. London in New York: Routledge, 43–61.

Main, Izabella

- 2003 The celebration of the 10th Anniversary of the Polish People's Republic, its Popular Perception and Memory. [Neobjavljen prispevek na konferenci *Everyday Socialism. States and Social Transformation in Eastern Europe 1945–1965*, The Open University, 24.–26. april].

McDowell, Jennifer

- 1974 Soviet Civil Ceremonies. *Journal for the Scientific Study of Religion* 13 (3): 265–279.

Makarovič, Gorazd

- 1995 *Slovinci in čas. Odnos do časa kot okvir in sestavina vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Krtina.

Malešević, Miroslava

- 1988 Osmi mart – od utopije do demagogije. *Glasnik Etnografskog insituta SANU* 36–37: 53–80.
 2004 *Didara. Životna priča jedne Prizrenke*. Beograd: Srpski genealoški centar.

Minnich, Robert G.

- 1979 *The Homemade World of Zagaj. An Interpretation of the »Practical Life« among traditional peasant-farmers in West Haloze – Slovenia, Yugoslavia*. Bergen: Sosialantropologisk Institutt Universitetet.
 1993 *Socialni antropolog o Slovincih. Zbornik socialnoantropoloških besedil*. Kanalska dolina in Ljubljana: Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI in Amalietti.
 1998 *Homesteaders and Citizens. Collective Identity formation on the Austro-Italian-Slovene Frontier*. Bergen: Norse Publications.

Moore, Sally F. in Barbara G. Myerhoff

- 1977 Introduction. Secular Ritual: Forms and Meanings. V: Moore, Sally F. in Barbara G. Myerhoff (ur.), *Secular Ritual*. Assen in Amsterdam: Van Gorcum, 3–24.

Muršič, Rajko

- 1999 On Globalisation, Westernisation, Popular Music and Similar Issues in the Times of the Transition of Post-Socialist Countries. V: Muršič, Rajko in Borut Brumen (ur.), *Cultural Processes and Transformations in Transition of the Central and East European Post-Communist Countries*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 139–156.
 2005 Contested/Reified Symbols and the Eclipse of the Critical Reason: Some Remarks on Socialist and Post-Socialist Culture, Ideology, Religion and Freedom in Slovenia – and Around. V: Muršič, Rajko and Jaka Repič (ur.), *Places of Encounter. In memoriam Borut Brumen*. Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 131–150.
 2006 Nova paradigma antropologije prostora. Prostorjenje in človeška tvornost. *Glasnik SED* 46 (3–4): 48–54.

Muršič, Rajko in Borut Brumen (ur.)

1999 *Cultural Processes and Transformations in Transition of the Central and East European Post-Communist Countries*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

Nedeljković, Saša

2006 IV. Roaming anthropology seminar (Nova Gorica 2006). *EtnoAntropološki problemi* 1 (1): 225–226.

Ovsec, Damjan J.

1992 *Velika knjiga o praznikih. Praznovanja na Slovenskem in po svetu*. Ljubljana: Domus.

2000 *Trije dobri možje. Resnična zgodovina svetega Miklavža, Božička in dedka Mraza*. Ljubljana: Kmečki glas.

2003 *Srce moje. Valentinovo, praznik ljubezni, zaljubljenec in dobrih prijateljev*. Ljubljana: Kmečki glas.

Paxson, Margaret

1998 The Festival of the Holy Trinity (Troitsa) in Rural Russia. A Case Study in the Topography of Memory. *Anthropology of East Europe Review. Special Issue: Out of the Ruins. Cultural Negotiations in the Soviet Aftermath* (<http://condor.depaul.edu/~rrotenbe/aeer/aeer16.2.html#paxson>; 28. 8. 2003).

Petrone, Karen

2000 *Life has Become More Joyous, Comrades. Celebrations in the Time of Stalin*. Bloomington: Indiana University Press.

Peršič, Magda

2003 *Šege na Pivškem. Praznični časi in praznovanja v koledarskem letu*. Postojna: Notranjski muzej Postojna in Občina Postojna.

Pimpireva, Ženja G.

2001 The Village Fair (sbor) as a Socialist Holiday. *Ethnologia Balkanica* 5: 101–107.

Prica, Ines

2004 Nasljeđe jugoslavenskih etnologija i suvremeno istraživanje postsocijalizma. *Traditiones* 33 (1): 19–34.

2006 Etnologija postsocijalizma i prije. Ili: Dvanaest godina nakon »Etnologije socijalizma i poslije«. V: Čale Feldman in Prica (ur.) 2006, 9–24.

Portis-Winner, Irene

2005 *Semiotika kmetstva v tranziciji. Slovenski vaščani in njihovi sorodniki v Ameriki*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Opera ethnologica slovenica).

Post-colony...

2008 *Post-colony and Post-socialism Contexts in Social Scientific Writing and Teaching* (<http://www.inv.si/hesp>; 31. 8. 2008).

Povzetek ...

2007 *Šege in prazniki na Slovenskem v drugi polovici 20. in na začetku 21. stoletja* Povzetek predstavitve projekta (<http://sicris.izum.si/search/prj.aspx?lang=slv&id=2930>; 28. 7. 2007).

Prošić Dvornić, Mirjana

1995 *Kulture u tranziciji*. Beograd: Plato.

Ravnik, Mojca

1981 *Galjevica*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

Ribić, Vladimir (ur.)

2007 *Antropologija postsocializma. Zbornik radova*. Beograd: Srpski genealoški centar.

Rihtman-Augustin, Dunja

1990 Metamorfoza socialističkih praznika. *Narodna umjetnost* 27: 21–32.

1992 Etnologija socializma i poslije. *Etnološka tribina* 15: 81–89.

1994 Božićni prijevori. *Etnološka tribina* 17: 75–89.

1995 *Knjiga o Božiću. Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*. Zagreb [2. dop. izd.]. Zagreb: Golden Marketing.

2000 *Ulice moga grada. Antropologija domačeg terena*. Beograd: Biblioteka XX. vek.

2001 *Etnologija i etnomit*. Zagreb: ABS95.

Risteski, Ljupčo S.

2007 Ethnography of »Socially Marginalized Groups«. Mapping and Community Based Research Study on Most At-Risk Adolescents to HIV/AIDS/STIs in Macedonia. Methodological Issues. V: Ribić (ur.) 2007, 172–199.

Roth, Klaus in Juliana Roth

1990 The System of Socialist Holidays and Rituals in Bulgaria. *Ethnologia Europaea* 20 (2): 107–120.

Rozman, Franc

1986 Kratek pregled praznovanja 1. maja. V: Rozman, Franc idr., *Praznovanje 1. maja na Slovenskem*. Ljubljana: Delavska enotnost, 5–12.

Rozman, Franc, Vasilij Melik in Božo Repe

1999 *Zastave vibrajo. Spominski dnevi in praznovanja na Slovenskem od sredine 19. stoletja do danes*. Ljubljana: Modrijan.

Sampson, Steven

1991 Is there an Anthropology of Socialism? *Anthropology Today* 7 (5): 16–19.

Simonič, Peter

2000 O delavstvu in prazniku. *Dialogi* 36 (5–6): 30–49.

2004 Pustovanje in karneval v Mariboru. Miselni vzorci sodobnikov. Maribor: Litera.

2006 *Slovensko praznovanje državnosti v historičnoantropološki perspektivi*. [Neobjavljena doktorska disertacija.] Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

Sklevicky, Lydia

1988 Nova nova godina – od »mladog ljeta« k političkom ritualu. *Etnološka tribina* 11: 59–72.

Slavec Gradišnik, Ingrid

2004 Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. V: Baš (ur.) 2004, 121–122.

2008 (ur.) *Čar izročila. Zapuščina Nika Kureta (1906–1995)*. Ljubljana: Založba ZRC (Opera ethnologica slovenica).

Slavec Gradišnik, Ingrid in Jurij Fikfak

2006 *Povzetki. Mednarodna konferenca Ljudsko izročilo in religija med tradicijo in transformacijo / Abstracts. International Conference Folklore and Religion between Tradition and Transformation*. In honorem Niko Kuret. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje.

Šega, Polona

- 2001 Ob raziskovanju šeg in praznikov na Slovenskem v drugi polovici 20. in na začetku 21. stoletja. *Glasnik SED* 41 (3–4): 108–111.

Šege ...

- 2006 *Šege in prazniki na Slovenskem v drugi polovici 20. in na začetku 21. stoletja* (<http://www.zrc-sazu.si/isn/predstavitev.htm>; 6. 9. 2006).

Škrbić Alempijević, Nevena in Kristi Mathiesen Hjemdahl (ur.)

- 2006 *O Titu kao mitu. Proslava Dana mladosti u Kumrovcu*. Zagreb: Filozofski fakultet, Srednja Evropa.

Šmitek, Zmago in Rajko Muršič (ur.)

- 1999 MESS. *Mediterranean Ethnological Summer School*. Vol. 3. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

Šmitek, Zmago in Aneta Svetieva (ur.)

- 2005 *Post-Yugoslav Lifeworlds. Between Tradition and Modernity*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

Trifunović, Vesna

- 2007 Ivan Kovačević, Antropologija tranzicije. Beograd: Srpski genealoški centar, 2007. *EtnoAntropološki problemi* 2 (1): 155–159.

Verdery, Katherine

- 2002 Whither Postsocialism? V: Hann (ur.) 2002, 15–21.

Vodopivec, Nina

- 2006 *Antropološka analiza konstrukcije preteklosti in pripadnosti. Primer Predilnica Litija*. [Neobjavljena doktorska disertacija.] Ljubljana: ISH, Fakulteta za podiplomski humanistični študij.

Vodopivec, Nina idr.

- 2001 *Silvestrovanje Ljubljančanov v 20. stoletju = New Year's Eve celebrations in Ljubljana in the 20th century*: [Katalog ob razstavi Mestnega muzeja Ljubljana: Kulturno-informacijski center Mestnega muzeja Ljubljana, 6. december 2001 – 3. marec 2002]. Ljubljana: Mestni muzej.

Vogelsang, Ina

- 2004 Soviet Ideology and Religious Practices in Simferopol, Crimea. V: Pine, Frances, Deema Kaneff in Haldis Haukanes (ur.), *Memory, Politics and Religion: The Past Meets the Present in Europe*. Münster: Lit Verlag: 157–177.

INVESTIGATING (POST-)SOCIALIST PUBLIC HOLIDAYS

Since the beginning of anthropological interest in socialism both western researchers as well as some eastern European ethnologists and anthropologists have been interested in socialist holidays and rituals. In comparison with research in other socialist countries, many studies were conducted by western scholars in socialist Yugoslavia. Nevertheless, seasonal holidays and manners were of marginal interest. Scholars dealt with them only if they related to their primary research questions: community and identity studies. On the other hand, two decades ago especially Croatian

ethnologists were already warning that Yugoslav ethnologists (as in other eastern European countries) were largely ignoring socialist holidays or dealing only with the co-existence of pre-socialist and contemporary, new modes of celebrating. It has also been noted that some researchers helped create new socialist holidays. However, Croatian and Serbian researchers have been conducting their own studies of seasonal socialist holidays based on fieldwork at least since the 1980s. Serbian ethnologists have dealt with some individual seasonal holidays, and they have related their analyses to ritual theory or women's (feminist) studies. After a break of a few years at the beginning of the twenty-first century, they continued or improved on the work they started in 1980s; some researchers are now also dealing with new, transitive phenomena. The Croatian bibliography, mostly representing works by associates of the Institute for Ethnology and Folklore Studies, is even more extensive. Since the 1980s, these scholars have continually gathered and interpreted fieldwork material on the (post-)socialist era and (post-)socialist seasonal holidays.

In the decades following World War II, Slovenian ethnologists dedicated considerable attention to seasonal holidays and habits. Like researchers in others ex-Yugoslav republics, they were primarily interested in the survival of pre-socialist traditions, and they generally did not participate as ritual specialists constructing new socialist holidays. After 1991, when amateur (patriotic) ethnology became widespread, some professional monographs on seasonal holidays throughout the year or in a comparative (European) perspective were published. Some literature on new, post-socialist holidays imported from the west also appeared. However, all of these works primarily sought to satisfy the supposed cultural, historical, and comparative curiosity of readers or the demands of literary markets. Thus, the author ascertains that post-socialist seasonal holidays are still a marginalized research topic at the beginning of the twenty-first century. Ethnological reconstructions of post-socialist holidays are still mostly in their infancy because not all of the holidays throughout the calendar year have been studied, and studying specific holidays after 1945 is not widespread. These deficiencies were realized only at the beginning of this decade, when the first large-scale project devoted exclusively to holidays of the last sixty years was financed at the ZRC SAZU Institute of Slovenian Ethnology in 2001 and 2004. Attempts to reconstruct the socialist holiday calendar and research on individual (post-socialist holidays are still at an early stage; in the second half of the twentieth century and at the beginning of the twenty-first century, Slovenian ethnology had no interest in rituals in their contemporary political context. Anthropological research on (post-socialism in Slovenia primarily started at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology at the University of Ljubljana's Faculty of Arts. This activity began a decade later than in Croatia or Serbia, where it started at the end of the 1990s. However, as the author ascertains, interpretations of seasonal holidays are very weakly based on Slovenian fieldwork and material.

Doc. dr. Mateja Habinc, Fakulteta za humanistične študije Koper,
Univerza na Primorskem, Titov trg 5, 6000 Koper
mateja.habinc@guest.arnes.si
